

بازارشناسی: بررسی امکان توسعه روابط تجاری میان ایران و کشورهای قطر و بحرین

محمد رضا عابدین و میترا رحمانی

(فوق لیسانس اقتصاد، موسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی)

کیلومتر مربع مساحت دارد. این کشور از سمت جنوب به طول ۶۰ کیلومتر با عربستان سعودی هم مرز است. ایران و قطر دارای مرز آبی مشترک هستند. شهر «دوحه» به عنوان پایتخت این کشور مرکز فعالیت‌های سیاسی و اقتصادی است، اما از شهرهای مهم و پرجمعیت آن می‌توان به «الخور»، «دخان»، «ام سعید»، «القوارین»، و «الجملیه» اشاره کرد.

نوع حکومت این کشور سلطنتی موروثی است و هم‌اکنون «شیخ حمد بن خلیفه آل ثانی» بر این کشور حکومت می‌کند. وی از اول آذرماه ۱۳۷۹ به عنوان رئیس سازمان کنفرانس اسلامی انتخاب شد. قطر تا سال ۱۹۷۱ جزء مستعمرات انگلستان بود و در سوم سپتامبر این سال به استقلال رسید.

آب و هوای این کشور گرم و مرطوب و ریزش باران آن اندک و منحصر به فصل زمستان است. از بادهای آن می‌توان باد مرطوب شمال و باد گرمی را نام برد که از جنوب به سوی این کشور می‌وزد و ریگ‌های عربستان را با خود می‌آورد. مجموع اراضی قابل کشت و زرع، مراتع و باغ‌های قطر کمتر از شش درصد کل اراضی این کشور را شامل می‌شود. بنابراین حدود ۹۴ درصد از خاک قطر را بیابان‌های غیرقابل کشت و زرع تشکیل می‌دهد. قطر در مجموع دارای زمینی مسطح و پوشیده از ریگزار است. با این حال، چندین تپه شنی در آن وجود دارد که ارتفاع آن‌ها در منطقه «دخان» و «جبل فوبریت» در بخش‌های شمالی و غربی کشور به ۴۰۰ متر بالاتر از سطح دریا می‌رسد. سلسله کوه‌های «جساسیه» مهمترین و شاید تنها ارتفاعاتی در قطر باشند که نام کوه بر آن‌ها اطلاق شده است. در آب‌های شرقی و غربی قطر جزایری قرار گرفته‌اند که مهمترین آن‌ها «فشت الدیبل» و «حوار» است. آب و هوای مناطق مختلف قطر از حداکثر ۴۶ درجه سانتیگراد در تابستان تا حداقل ۱۰ درجه سانتیگراد در زمستان متغیر است.

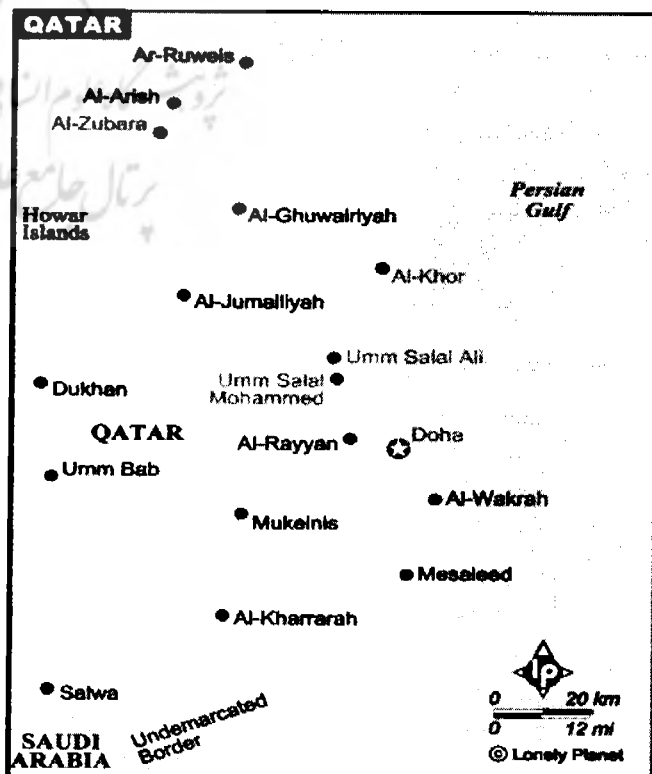
جمعیت قطر در سال ۲۰۰۲ میلادی حدود ۶۱۰ هزار و ۴۹۰ نفر و میزان رشد آن حدود ۱/۶ درصد برآورد شده است (برآورد بانک جهانی). در سال

در این متن ضمن مروری بر ساختار اقتصادی - بازرگانی دو کشور قطر و بحرین رابطه تجاری ایران با این دو کشور واقع در حاشیه خلیج فارس بررسی شده است.

قطر

۱. اوضاع عمومی کشور قطر

شبه جزیره قطر که در جنوب خلیج فارس قرار گرفته، ۱۱ هزار و ۴۳۷

این کشور وابستگی زیادی به خرید مواد غذایی، محصولات کشاورزی، آب و مواد پروتئینی کشورهای همسایه دارد. از این رو سرمایه گذاری در امر صدور محصولات فوق به قطر پر منفعت خواهد بود.

به دلیل شکوفایی اقتصادی، قطر مصمم است که طرح‌های توسعه صنایع را که دوباره احیا کند و به دنبال سرمایه‌گذار خارجی در بخش‌های پایین دستی است. این رونق اقتصادی همچنین تنوع بیشتری به اقتصاد قطر می‌دهد. چهار طرح غیر فعال که در حال حاضر احیا شده‌اند شامل پالایشگاه میعانات گازی، طرح بزرگ متانول، واحد تبدیل گاز به مایع و طرح «دی ایزو سیانات تولون» در شمال قطر است. این کشور با مشارکت سرمایه‌گذاران فرانسوی و آمریکایی و دریافت وام ۱/۳ میلیارد دلاری، تامین دو طرح در زمینه تولید محصولات پتروشیمی را نیز در دست اجرا دارد.

توسعه پایدار اقتصادی، افزایش قیمت نفت و پیش‌بینی مازاد بودجه، موجب استحکام و تداوم رشد اقتصادی قطر در بازار جهانی است. از آنجا که قطر برای تسویه وام‌های کوتاه مدت با مهار هزینه‌های عمومی به تعهدات مالی خود عمل می‌کند، این امیرنشین حوزه خلیج فارس قادر است رشد اقتصادی خود را برآور کرده، با ایجاد اعتماد بین المللی، چشم انداز اقتصادی نوید بخش خود را تضمین کند.

قطر سعی دارد بر اساس برنامه‌ریزی‌های به عمل آمده، منابع نیروی کار بومی را در تمام سطوح به خصوص در سطح دولتی گسترش دهد؛ در این راستا، به کارکنان و کارگران مهاجر علاوه بر حقوق، مسکن، مزایای پایان خدمت و بلیط برگشت به وطن داده می‌شود.

بر اساس گزارش مقامات دولتی قطر، حجم سرمایه‌گذاری‌های خارجی در این کشور حدود ۱۰ میلیارد دلار است که در سال‌های اخیر به طور قابل ملاحظه‌ای کاهش یافته است. این کاهش به علت کسری مداوم سالیانه بودجه بین ۹۰۰ میلیون دلار تا ۱/۵ میلیارد دلار طی سال‌های کاهش درآمد نفت (از سال ۱۹۸۵ تا ۱۹۹۹) بوده است. همچنین در این کشور محدودیتی برای خروج سرمایه وجود ندارد.

۳. ویژگی‌های تجاری کشور قطر

این کشور دارای مقررات و استانداردهای ویژه‌ای در بخش تجارت است؛ از آنجا که در موافقتنامه تجارت آزاد شورای همکاری خلیج فارس عضو است، کلیه کالاها ساخت شده در کشورهای عضو شورای مذکور با حداقل ۴۰ درصد ارزش افزوده و تعلق ۵۱ درصد مالکیت آن‌ها به شهروندان این کشورها، از پرداخت حقوق گمرکی برای ورود به قطر معاف هستند.

قطر و سایر کشورهای عضو شورای همکاری خلیج فارس در صدد تهیه فهرست استانداردهایی به نام «استانداردهای شورای همکاری خلیج فارس» برای تمام واردات در شش کشور عضو هستند. مشخصات استاندارد شورا در مورد خودرو به تازگی تدوین و به کشورهای تولیدکننده اعلام شده است. تا تعیین مشخصات سایر اقلام وارداتی، قطر به پیروی از استانداردهای بین‌المللی ادامه می‌دهد.

از جنبه بین‌المللی، قطر از ژوئیه ۱۹۹۵ عضو سازمان

مذکور، میزان مرگ و میر کودکان ۱۱ نوزاد در هر هزار تولد زنده بوده و امید به زندگی حدود ۷۵ سال است. ۹۵ درصد از ساکنین این کشور مسلمان و اهل تسنن هستند؛ ۴۰ درصد از مردم عرب، ۲۲ درصد پاکستانی، ۲۲ درصد هندی و ۱۰ درصد ایرانی است. مردم قطر به زبان عربی صحبت می‌کنند؛ انگلیسی زبان دوم آن‌ها در امور اداری است. ۸۲ درصد از مردم نیز با سواد هستند.

قطر نظام مخابراتی بسیار پیشرفته‌ای دارد و امکانات نوین مخابراتی در اقصی نقاط این کشور دیده می‌شود. هم‌اکنون بالغ بر ۳۰۰ هزار شماره تلفن ثابت و یکصد هزار شماره تلفن همراه در این کشور فعال است. در قطر ۱۳۳۰ کیلومتر جاده، ۲۳۵ کیلومتر لوله انتقال نفت خام و ۴۰۰ کیلومتر لوله انتقال گاز طبیعی وجود دارد. قطر چهار فرودگاه دارد که در دو فرودگاه آن هواپیماهای پهن‌پیکر نشست و برخاست می‌کنند.

۲. ویژگی‌های اقتصادی

اقتصاد قطر همچون دیگر کشورهای حاشیه خلیج فارس وابستگی بسیار شدیدی به صدور نفت خام دارد. درآمدهای حاصل از صدور نفت خام ۳۰ درصد از تولید ناخالص داخلی، ۸۵ درصد از صادرات و ۶۶ درصد از بودجه دولتی را پوشش می‌دهد. بالا رفتن قیمت جهانی نفت در سال‌های اخیر موجب افزایش تولید ناخالص داخلی این کشور از ۱۲/۲ میلیارد دلار در سال ۱۹۹۹ به ۱۶/۵ میلیارد دلار در سال ۲۰۰۰ شده است. درآمد سرانه ملی این کشور به ۲۸ هزار دلار می‌رسد. قطر بالاترین درآمد سرانه را در میان کشورهای عضو شورای همکاری خلیج فارس دارد.

محصولات کشاورزی یک درصد صنعتی ۴۹ درصد و خدمات ۵۰ درصد از تولید ناخالص داخلی قطر را تشکیل می‌دهند. استخراج نفت خام، تولید مواد پتروشیمی، سیمان و آلیاژهای فلزی عمده صنایع فعال قطر هستند. واحدهایی نیز در زمینه تولید کود شیمیایی، ذوب آهن، تولید آرد، آلومینیوم و پالایش بنزین در این کشور فعالیت دارند. همچنین با عنایت به پیشرفت‌های اقتصادی اخیر، شرکت نفت قطر (QGPC) به دنبال افزایش ظرفیت تولید نفت و همچنین رشد درآمدهای غیر نفتی است. خرما، غلات و سبزیجات مهمترین تولیدات کشاورزی قطر هستند؛

جدول (۱) - ویژگی‌های عمومی قطر

مساحت	۱۱۴۳۷ کیلومتر مربع
جمعیت (۲۰۰۲)	۶۱۰۴۹۰ نفر
میزان رشد جمعیت	۱/۶ درصد
میزان مرگ و میر کودکان (۲۰۰۱)	۱۱ نوزاد در هر هزار تولد
نسبت باسواد کل (۲۰۰۱)	۸۲ درصد
امید به زندگی در کل	۷۵ سال
تیره‌های جمعیتی	عرب، پاکستانی، هندی و ایرانی
دین رایج	۹۵ درصد مسلمان (اهل تسنن)، مسلمان (شیعه) و هندو
زبان رسمی	عربی

مأخذ: www.worldbank.org

جدول (۲) - ویژگی‌های اقتصادی امیرنشین قطر

میزان تولید ناخالص داخلی (۲۰۰۰)	۱۶/۵ میلیارد دلار
میزان رشد تولید ناخالص داخلی (۲۰۰۰)	۳۵ درصد
درآمد سرانه ملی	۲۸ هزار دلار
سهم بخش‌های اقتصادی از تولید ناخالص داخلی	خدمات (۵۰ درصد)، صنعت (۴۹ درصد) و کشاورزی (۱ درصد)
تراز پرداخت‌های تجاری (۱۹۹۷)	۱/۱۹۵ میلیارد دلار
تراز حساب‌های جاری (۱۹۹۸)	(۱۲/۸) - میلیارد دلار
دخایر معدنی	نفت و گاز
تولیدات صنعتی	نفت تصفیه شده، مواد پتروشیمی، کود شیمیایی، سیمان و فولاد
محصولات کشاورزی	خرما، غلات و سبزیجات
ارزش صادرات	۶/۷ میلیارد دلار
ارزش واردات	۴/۵ میلیارد دلار

ماخذ: همان.

صادر می‌شود، فقط به نام شریک قطری در دفتر تجاری وزارت دارایی، اقتصاد و بازرگانی این کشور ثبت می‌شود. سرمایه‌گذاران خارجی که با شرکای قطری سرمایه‌گذاری مشترک انجام می‌دهند، مجاز به داشتن حداکثر ۴۹ درصد سهام هستند.

از سوی دیگر محصولات ماکیان و گوشت گاو وارداتی نیاز به گواهی بهداشتی از کشور مبدا و گواهی کشتار حلال از مرکز اسلامی در کشور مبدا دارد. واردکنندگان مواد غذایی باید مجوز واردات از مقامات دولت قطر داشته باشند و کلیه مدارک حمل باید به تایید سفارت قطر یا کنسولگری آن در کشور مبدا برسد.

اعتبار اسنادی در قطر رایج‌ترین وسیله کنترل صادرات و واردات است. وقتی اعتباری باز می‌شود، از تامین کننده، گواهی مبدا و یک گواهی از ناخدای کشتی و یا از نمایندگی حمل مبنی بر اجازه ورود به بنادر عربی درخواست می‌شود. هر دو سند باید به تایید یک سفارت عربی یا کنسولگری

یا اتاق بازرگانی عربی در کشور صادرکننده برسد. به منظور تریخیص کالا از مناطق گمرکی در بنادر یا مرزهای خشکی در قطر، واردکنندگان باید چندین سند از جمله، بارنامه، گواهی مبدا، پیش فاکتور و مجوز واردات ارائه کنند. در قطر، تنها نمایندگی‌های مجاز بومی می‌توانند اقدام به واردات کالاهای خاص تولیدی شرکت‌های خارجی کنند. به هر حال، این مجوز در صورتی که نمایندگی بومی قادر به تهیه قطعات یدکی و خدمات پشتیبانی این محصولات نباشد، لغو می‌شود.

قطر در سال ۲۰۰۲ حدود ۱۰/۹ میلیارد دلار فرآورده‌های نفتی، کود شیمیایی و فولاد به کشورهای جهان صادر کرده است. اصلی‌ترین شرکای تجاری آن در این سال عبارت بودند از: ژاپن (۴۰/۱ درصد)، کره جنوبی (۱۶/۶ درصد)، سنگاپور (۸/۲ درصد) و آمریکا (۴/۱ درصد).

ارزش واردات این کشور در سال مذکور معادل ۳/۹ میلیارد دلار بوده که در مجموع تراز مثبت هفت میلیارد دلاری را به نمایش می‌گذارد. به رغم حجم بالای تراز تجاری، این کشور با ۱۵/۴ میلیارد دلار بدهی خارجی مواجه است. ماشین‌آلات و تجهیزات حمل و نقل، مواد غذایی و مواد شیمیایی مهمترین واردات آن را تشکیل می‌دهد که در سال ۲۰۰۲ به ترتیب اهمیت از کشورهای فرانسه (۱۷/۸ درصد)، ژاپن (۱۰/۱ درصد)، آمریکا (۸/۵ درصد)، انگلستان (۸/۳ درصد)، آلمان (۸ درصد)، ایتالیا (۶/۷ درصد)، امارات متحده عربی (۵/۱ درصد)، عربستان سعودی (۴/۱ درصد)، و کره جنوبی (۴ درصد) تامین کرده است.

جهانی تجارت است. این کشور پیشتر در «گات» به عنوان عضو ناظر شرکت داشت. برخی موافقتنامه‌های دو جانبه برای تسهیل محدودیت‌های تجاری طی سال‌های گذشته بین قطر و سایر کشورها منعقد شده است ولی این کشور هنوز باید برای گسترش موافقتنامه‌های منطقه‌ای و دو جانبه گام بردارد.

از جنبه داخلی، قطر به انواعی از موانع تجاری تاکید دارد که بر سرمایه‌گذاری خارجی تاثیر می‌گذارد. واردات کالاهایی که صدور یا ورود آن‌ها به موجب شرع مقدس اسلام حرام است و یا از نظر سیاسی ممنوع باشند؛ از جانب دولت قطر ممکن است با محدودیت مواجه شوند.

میزان (نرخ) تعرفه‌های بسیاری از محصولات، نسبتاً پایین است. قطر برای واردات محصولات غذایی به میزان چهار درصد ارزش کالا، حقوق گمرکی وضع کرده است. محصولاتی غذایی اساسی مانند گندم، آرد، برنج، غلات و شیرخشک از پرداخت حقوق گمرکی معاف هستند. حقوق گمرکی محصولات دخانی، ۷۰ درصد است و انتظار می‌رود به زودی به ۱۰۰ درصد برسد. از سوی دیگر دولت قطر همچنان بر تعرفه بالای ۲۰ درصد برای واردات فولاد، در جهت حمایت از کارخانه دولتی فولاد قطر، اصرار می‌ورزد. واردکنندگان طبق قانون باید برای تقریباً تمام محصولات اجازه ورود دریافت کنند. چنین مجوزهایی فقط به شهروندان قطری داده می‌شود. حتی در صورت سرمایه‌گذاری مشترک بین شرکای خارجی و قطری‌ها، موافقتنامه‌های ایجاد نمایندگی که توسط تامین کننده خارجی

جدول (۳) - صادرات ایران به قطر در سال ۱۳۸۱

سهم تجمعی	سهم از صادرات	ارزش دلاری	شرح تعرفه	کد	
۱۱/۲	۱۱/۲	۳۵۰۲۰۹۶	فروش و کفپوش‌های دیگر از پشم یا ازموی نرم (کرک) حیوان، گره باف، حتی آماده مصرف	۵۷۰۱/۱۰	۱
۲۰/۱	۸/۹	۲۸۰۵۱۸۷	لوله‌های بدون درز از آهن یا از فولاد از نوعی که برای خط لوله نفت یا گاز بکار می‌رود	۷۳۰۴/۱۰	۲
۲۷/۱	۷	۲۲۰۸۳۶۸	نخود رسمی (pois chiche) غلاف‌دار خشک، غلاف‌کنده حتی پوست‌کنده یا لپه‌شده	۰۷۱۳/۲۰	۳
۳۲/۱	۵	۱۵۸۰۱۷۶	پیاز و موسیر. تازه یا سرد کرده	۰۷۰۳/۱۰	۴
۳۶/۹	۴/۸	۱۵۰۳۴۱۱	سیمان سفید، حتی رنگ شده به طور مصنوعی	۲۵۲۳/۲۱	۵
۴۱/۳	۴/۴	۱۳۸۵۴۵۵	ماهی حلوا (sole) گونه (solea)	۰۳۰۲/۲۳	۶
۴۵/۵	۴/۲	۱۳۰۵۶۸۰	سیمان‌های پودر نشده معروف به کلینکر، حتی رنگ شده	۲۵۲۳/۱۰	۷
۴۹/۱	۳/۶	۱۱۲۷۳۹۲	اتیلن (از هیدروکربورهای غیر حلقوی اشباع نشده)	۲۹۰۱/۲۱	۸
۵۲/۶	۳/۵	۱۱۱۲۶۷۸	هندوانه	۰۸۰۷/۱۱	۹
۵۵	۲/۴	۷۵۲۴۶۵	گوجه‌فرنگی آماده یا محفوظ شده به جز در سرکه یا جوهر سرکه	۲۰۰۲/۹۰	۱۰
۷۵/۳					۲۶
۹۰/۱					۶۷
۱۰۰					۴۲۱
		۳۱۴۰۷۹۲۱		جمع	

ماخذ: www.irtp.com

جدول (۴) - واردات ایران از قطر در سال ۱۳۸۱

کد	شرح تعرفه	ارزش دلاری	سهم از واردات	سهم تراکمی
۱	نفت و روغن حاصل از مواد معدنی قیری، غیرخام	۱۶۷۵۸۷۳۳	۶۵/۶	۶۵/۶
۲	اوره، حتی به صورت مخلوط در آب	۳۸۳۰۶۱۱	۱۵	۸۰/۶
۳	فرآورده‌های ضدانفجار (Anti-knock) براساس ترکیباتی غیر از سرب	۳۱۹۷۰۶۸	۱۲/۵	۹۳/۱
۴	پلی اتیلن با وزن مخصوص (چگالی) کمتر از ۰/۹۴ به اشکال ابتدایی	۱۳۴۱۸۲۶	۵/۳	۹۸/۴
۵	اجزا و قطعات دیگر هواپیما یا هلیکوپتر مشمول شماره‌های ۸۸/۰۱ و ۸۸/۰۲	۲۴۲۱۸۱	۰/۹	۹۹/۳
۶	محصولات تخت نورد شده، از آهن یا از فولادهای غیر ممزوج، با پهنای ۶۰۰ میلی‌متر یا بیشتر، رنگ شده، ورنی زده یا اندود شده با پلاستیک	۷۱۹۶۱	۰/۳	۹۹/۶
۷	سایر وسائط نقلیه آبی، کشتی‌های بارکشی، بارج‌ها برای حمل و نقل کالا و حمل و نقل توأم اشخاص و کالا	۴۷۳۰۸	۰/۲	۹۹/۸
۸	پیشخوان‌ها، گنجه‌ها، ویتترین‌ها و همانند، سردکننده یا منجمد کننده	۶۵۹۰	۰	۹۹/۸
۹	میوه‌های خشک کرده	۶۲۲۴	۰	۹۹/۹
۱۰	ماشین‌آلات و دستگاه‌ها برای آماده کردن گوشت یا پرندگان خانگی	۵۹۶۳	۰	۹۹/۹
۲۲				۱۰۰
	جمع	۲۵۵۳۶۸۵۷		

ماخذ: همان

جدول (۵) - پتانسیل صادراتی و صادرات تحقق یافته ایران به قطر

ردیف	کد HS	حداکثر پتانسیل	پتانسیل معمولی (۳۰ درصد ستون قبل)	صادرات تحقق یافته	ظرفیت بلا استفاده	سهم ظرفیت بلااستفاده از کل پتانسیل
۱	۰۹۰۹۲۰	۱۷۱۸/۴	۵۱۵/۵۲	۱۰۱/۲	۴۱۴/۳۲	۸۰/۴
۲	۹۴۰۵۱۰	۱۳۹۰/۶	۴۱۷/۱۸	۰	۴۱۷/۱۸	۱۰۰
۳	۸۵۴۴۴۹	۱۱۷۳/۸	۳۵۲/۱۴	۰	۳۵۲/۱۴	۱۰۰
۴	۲۹۱۵۳۲	۹۶۰/۸	۲۸۸/۲۴	۰	۲۸۸/۲۴	۱۰۰
۵	۳۹۱۷۲۹	۹۴۰/۲	۲۸۲/۰۶	۱۴/۸	۲۶۷/۲۶	۹۴/۸
۶	۰۵۰۴۰۰	۹۲۳/۴	۲۷۷/۰۲	۰	۲۷۷/۰۲	۱۰۰
۷	۰۸۰۲۳۲	۱۰۴۶/۴	۳۱۳/۹۲	۱۲۷/۶	۱۸۶/۳۲	۵۹/۴
۸	۶۲۱۰۴۰	۸۹۴/۲	۲۶۸/۲۶	۰	۲۶۸/۲۶	۱۰۰
۹	۴۰۰۲۱۹	۸۸۲	۲۶۴/۶	۰	۲۶۴/۶	۱۰۰
۱۰	۰۷۰۹۹۰	۸۷۳/۴	۲۶۲/۰۲	۰	۲۶۲/۰۲	۱۰۰
۱۱	۰۸۰۴۲۰	۸۱۲/۴	۲۴۳/۷۲	۰	۲۴۳/۷۲	۱۰۰
۱۲	۰۸۱۳۴۰	۷۸۲/۴	۲۳۴/۷۲	۰	۲۳۴/۷۲	۱۰۰
۱۳	۹۹۹۹AA	۷۷۲/۸	۲۳۱/۸۴	۰	۲۳۱/۸۴	۱۰۰
۱۴	۷۲۰۶۱۰	۷۱۲/۸	۲۱۳/۸۴	۰	۲۱۳/۸۴	۱۰۰
۱۵	۲۰۰۱۹۰	۷۶۰	۲۲۸	۴۷/۶	۱۸۰/۴	۷۹/۱
۱۶	۰۷۰۲۰۰	۶۹۲/۴	۲۰۷/۷۲	۰	۲۰۷/۷۲	۱۰۰
۱۷	۹۵۰۶۶۲	۶۲۳/۸	۱۸۷/۱۴	۰	۱۸۷/۱۴	۱۰۰
۱۸	۸۴۱۵۸۲	۶۰۴/۴	۱۸۱/۳۲	۰	۱۸۱/۳۲	۱۰۰
۱۹	۱۸۰۶۹۰	۵۵۵/۴	۱۶۶/۶۲	۰	۱۶۶/۶۲	۱۰۰
۲۰	۸۴۱۹۸۹	۵۴۹/۶	۱۶۴/۸۸	۰	۱۶۴/۸۸	۱۰۰
۲۱	۱۹۰۴۱۰	۵۴۲	۱۶۲/۶	۰	۱۶۲/۶	۱۰۰
۲۲	۶۱۰۸۱۹	۵۲۴/۲	۱۵۷/۲۶	۰	۱۵۷/۲۶	۱۰۰
۲۳	۶۱۰۲۹۰	۵۱۹/۸	۱۵۵/۹۴	۰	۱۵۵/۹۴	۱۰۰
۲۴	۶۹۰۸۱۰	۵۷۲/۸	۱۷۱/۸۴	۵۷/۸	۱۱۴/۰۴	۶۶/۴
۲۵	۶۲۰۹۹۰	۵۰۸/۶	۱۵۲/۵۸	۰	۱۵۲/۵۸	۱۰۰

۱۰۰	۱۴۸/۷۴	۰	۱۴۸/۷۴	۴۹۵/۸	۸۷۰۱۱۰	۲۶
۱۰۰	۱۴۲/۰۸	۰	۱۴۲/۰۸	۴۷۳/۶	۱۹۰۵۳۰	۲۷
۱۰۰	۱۴۱/۶	۰	۱۴۱/۶	۴۷۲	۶۹۱۰۹۰	۲۸
۱۰۰	۱۳۳/۰۸	۰	۱۳۳/۰۸	۴۴۳/۶	۴۴۰۳۹۹	۲۹
۱۰۰	۱۳۱/۷۶	۰	۱۳۱/۷۶	۴۳۹/۲	۴۹۰۱۹۹	۳۰
۸۲/۸	۱۱۴/۲۶	۲۳/۸	۱۳۸/۰۶	۴۶۰/۲	۰۷۰۱۹۰	۳۱
۷۵/۹	۱۰۳/۵۸	۳۲/۸	۱۳۶/۳۸	۴۵۴/۶	۸۷۰۸۹۹	۳۲
۱۰۰	۱۲۳/۱۲	۰	۱۲۳/۱۲	۴۱۰/۴	۴۲۰۳۲۹	۳۳
۱۰۰	۱۲۲/۴۶	۰	۱۲۲/۴۶	۴۰۸/۲	۶۲۰۲۹۹	۳۴
۷۱/۹	۹۵/۴۶	۳۷/۲	۱۳۲/۶۶	۴۴۲/۲	۳۴۰۲۱۹	۳۵
۶/۸	۱۱/۱۸	۱۵۴	۱۶۵/۱۸	۵۵۰/۶	۱۲۰/۹۹۹	۳۶
۱۰۰	۱۱۷/۴۲	۰	۱۱۷/۴۲	۳۹۱/۴	۳۹۰/۷۵۰	۳۷
۱۰۰	۱۱۱/۹	۰	۱۱۱/۹	۳۷۳	۰۸۰۵۲۰	۳۸
۱۰۰	۱۱۱/۷۲	۰	۱۱۱/۷۲	۳۷۲/۴	۷۲۰۹۲۱	۳۹
۱۰۰	۱۰۶/۹۸	۰	۱۰۶/۹۸	۳۵۶/۶	۴۴۱۲۱۹	۴۰
۱۰۰	۱۰۱/۵۲	۰	۱۰۱/۵۲	۳۳۸/۴	۵۴۰۷۱۰	۴۱
۱۰۰	۱۰۰/۳۸	۰	۱۰۰/۳۸	۳۳۴/۶	۶۴۰۵۱۰	۴۲
۱۰۰	۹۷/۵	۰	۹۷/۵	۳۲۵	۷۳۰۹۰۰	۴۳
۱۰۰	۹۷/۲۶	۰	۹۷/۲۶	۳۲۴/۲	۷۳۲۶۱۹	۴۴
		۴۸۷۲/۸	۸۶۳۹/۱	۲۸۷۹۷	سایر کالاها	
		۵۴۶۹/۶	۱۷۶۱۹/۸۴	۵۸۷۳۲/۸	مجموع	

ماخذ: نتایج به دست آمده از تحقیق.

۴. مناسبات اقتصادی ایران و قطر

نزدیکی کشور قطر به ایران موجب پیوندهای مشترک تاریخی و فرهنگی و توسعه روابط اقتصادی میان ساکنین مناطق ساحلی استان‌های بوشهر و هرمزگان با مردم قطر در طول تاریخ شده است. اگرچه مراودات پیله‌وری مرزنشینان جنوبی ایران و تجار قطر در سال‌های اخیر شکلی منسجم و قانونمند پیدا کرده، ولی توان اقتصادی دو کشور برای توسعه روابط بازرگانی فی‌مابین بسیار بیشتر از سطح روابط فعلی است. قطر که فاقد آب شیرین است، در سال‌های اخیر از بزرگترین خریداران

آب ایران بوده و برای آینده طرح‌های جامعی در زمینه انتقال آب شیرین ایران دارد.

امیر نشین قطر در بهترین شرایط بازرگانی طی سال ۱۳۷۴ بالغ بر ۱۳ میلیون و ۳۸۴ هزار دلار محصولات کشاورزی و خشکبار، احشام و صنایع دستی از ایران خریداری کرد و در ردیف سی و پنجمین شریک صادراتی کشورمان قرار گرفت.

روابط تجاری ایران و قطر از سال ۱۳۷۷ تاکنون بیشتر شامل صادرات کفپوش، قالی، دام زنده، خربزه، لاستیک رویی، سنگ مرمر، سیمان سفید،

جدول (۶) - پتانسیل صادراتی و صادرات تحقق یافته قطر به ایران

ردیف	کد HS	حداکثر پتانسیل	پتانسیل معمولی (۳۰ درصد ستون قبل)	صادرات تحقق یافته	ظرفیت بلااستفاده	سهم ظرفیت بلااستفاده از کل پتانسیل
۱	۲۷۱۳۱۲	۵۸۱۶/۶	۱۷۴۴/۹۸	۰	۱۷۴۴/۹۸	۱۰۰
۲	۷۴۱۰۱۱	۱۹۲۷/۸	۵۷۸/۳۴	۰	۵۷۸/۳۴	۱۰۰
۳	۲۷۱۲۹۰	۶۸۹/۸	۲۰۶/۹۴	۰	۲۰۶/۹۴	۱۰۰
۴	۲۵۰۳۱۰	۵۳۵/۶	۱۶۰/۱۶۸	۰	۱۶۰/۱۶۸	۱۰۰
۵	۲۸۰۱۲۰	۳۹۹/۲	۱۱۹/۷۶	۰	۱۱۹/۷۶	۱۰۰
۶	۴۱۰۲۲۹	۲۶۸/۶	۸۰/۵۸	۰	۸۰/۵۸	۱۰۰
۷	۷۲۰۲۴۹	۲۶۶	۷۹/۸	۰	۷۹/۸	۱۰۰
۸	۲۵۲۰۱۰	۲۶۴/۶	۷۹/۳۸	۰	۷۹/۳۸	۱۰۰
۹	۳۹۰۷۵۰	۲۴۷	۷۴/۱	۰	۷۴/۱	۱۰۰
۱۰	۴۰۰۲۴۱	۲۲۸/۸	۶۸/۶۴	۰	۶۸/۶۴	۱۰۰
۱۱	۲۷۰۷۹۹	۱۸۲/۸	۵۴/۸۴	۰	۵۴/۸۴	۱۰۰
۱۲	۳۹۰۸۱۰	۱۷۹/۶	۵۳/۸۸	۰	۵۳/۸۸	۱۰۰
۱۳	۴۰۰۱۱۰	۱۶۸	۵۰/۴	۰	۵۰/۴	۱۰۰
۱۴	۷۳۱۴۲۰	۱۴۲/۴	۴۲/۷۲	۰	۴۲/۷۲	۱۰۰
۱۵	۲۸۳۳۲۵	۱۰۰/۸	۳۰/۲۴	۰	۳۰/۲۴	۱۰۰
۱۶	۷۳۰۶۹۰	۷۰/۸	۲۱/۲۴	۰	۲۱/۲۴	۱۰۰
۱۷	۰۱۰۶۰۰	۶۹/۲	۲۰/۷۶	۰	۲۰/۷۶	۱۰۰
۱۸	۳۸۲۳۹۰	۶۸	۲۰/۴	۰	۲۰/۴	۱۰۰
۱۹	۲۷۰۷۵۰	۶۷/۲	۲۰/۱۶	۰	۲۰/۱۶	۱۰۰
۲۰	۷۲۰۲۱۹	۵۳/۶	۱۶/۰۸	۰	۱۶/۰۸	۱۰۰
۲۱	۷۴۰۹۹۰	۵۲/۶	۱۵/۷۸	۰	۱۵/۷۸	۱۰۰
۲۲	۴۰۰۲۶۰	۴۲/۶	۱۲/۷۸	۰	۱۲/۷۸	۱۰۰
۲۳	۴۷۰۷۹۰	۴۲/۴	۱۲/۷۲	۰	۱۲/۷۲	۱۰۰
۲۴	۱۵۰۲۰۰	۴۲	۱۲/۶	۰	۱۲/۶	۱۰۰
۲۵	۷۴۰۹۱۹	۳۹/۴	۱۱/۸۲	۰	۱۱/۸۲	۱۰۰

۱۰۰	۱۰/۵۶	۰	۱۰/۵۶	۳۵/۲	۲۷۱۱۱۲	۲۶
۱۰۰	۱۰/۳۸	۰	۱۰/۳۸	۳۴/۶	۲۳۰۴۰۰	۲۷
۱۰۰	۱۰/۲۶	۰	۱۰/۲۶	۳۴/۲	۳۹۲۱۱۱	۲۸
۱۰۰	۱۰/۲	۰	۱۰/۲	۳۴	۰۱۰۴۱۰	۲۹
۱۰۰	۹/۹	۰	۹/۹	۳۳	۸۴۲۳۸۱	۳۰
۱۰۰	۹/۷۸	۰	۹/۷۸	۳۲/۶	۴۹۰۱۹۹	۳۱
۱۰۰	۹/۱۸	۰	۹/۱۸	۳۰/۶	۲۷۱۱۲۹	۳۲
۱۰۰	۷/۸۶	۰	۷/۸۶	۲۶/۲	۲۹۳۶۲۵	۳۳
۱۰۰	۷/۴۴	۰	۷/۴۴	۲۴/۸	۷۳۱۳۰۰	۳۴
۱۰۰	۷/۲	۰	۷/۲	۲۴	۴۰۰۲۱۹	۳۵
۱۰۰	۷/۰۲	۰	۷/۰۲	۲۳/۴	۸۹۰۱۲۰	۳۶
۱۰۰	۶/۹۶	۰	۶/۹۶	۲۳/۲	۴۱۰۱۲۹	۳۷
۱۰۰	۶/۶۶	۰	۶/۶۶	۲۲/۲	۸۳۰۸۲۰	۳۸
۱۰۰	۶/۴۲	۰	۶/۴۲	۲۱/۴	۳۹۰۹۱۰	۳۹
۱۰۰	۴/۸۶	۰	۴/۸۶	۱۶/۲	۲۸۳۶۳۰	۴۰
۱۰۰	۴/۲۶	۰	۴/۲۶	۱۴/۲	۱۳۰۲۱۳	۴۱
۱۰۰	۴/۲۶	۰	۴/۲۶	۱۴/۲	۲۸۲۵۴۰	۴۲
۱۰۰	۳/۶۶	۰	۳/۶۶	۱۲/۲	۶۹۱۱۹۰	۴۳
۱۰۰	۳/۶۶	۰	۳/۶۶	۱۲/۲	۷۲۱۱۲۱	۴۴
			۳۷۳۰/۱۴	۱۲۴۳۳/۸	مجموع	

ماخذ: نتایج به دست آمده از تحقیق.

در سال ۱۳۸۱ ایران معادل ۴۲۱ قلم کالا به قطر صادر کرده است. فرش، لوله‌های بدون درز، نخود، پیاز، سیمان، ماهی، اتیلن و گوجه فرنگی عمده اقلام صادراتی ایران به قطر را تشکیل داده‌اند. ده قلم اول مذکور، ۵۵ درصد کل صادرات ایران به قطر در این سال را تشکیل داده است.

در مجموع ایران در سال ۱۳۸۱ معادل ۲۲ قلم کالا از قطر وارد کرده است. قطر در این سال بیشتر فرآورده‌های نفتی، اوره، فرآورده‌های ضد انفجار، پلی اتیلن، اجزای هواپیما، آهن آلات، وسایط نقلیه و ماشین آلات به ایران صادر کرده است. ده قلم اول مذکور، ۹۹/۹ درصد کل واردات ایران از قطر در این سال را تشکیل داده است.

فروسیلیسم و سنگ تراورتن به قطر و واردات روغن موتور، وسایل نقلیه موتوری دارای موتورهای پیستونی، مخلوط کن‌های بتن و ملاط خاک از قطر بوده است. چنین به نظر می‌رسد که واحدهای تولیدکننده مواد غذایی و بسته بندی میوه و آب آشامیدنی و افشره ایران در صورت رعایت استانداردها، قدرت رقابت و کسب موفقیت تجاری را در بازار قطر داشته باشند.

ایران و قطر در ذخایر گازی میدان پارس جنوبی شریک‌اند. این میدان عظیم گازی که تقریباً بزرگترین میدان گازی خاورمیانه به شمار می‌رود در یکصد کیلومتری جنوب بند «عسلویه» واقع در استان بوشهر مستقر است. در زمینه حمل و نقل نیز خطوط منظم هوایی و دریایی میان دو کشور برقرار است.

۵- امکان توسعه تجارت میان ایران و قطر

۱-۵- پتانسیل صادراتی ایران به قطر

تشکیل می‌دهند. استخراج نفت خام، تولید مواد پتروشیمی، سیمان و آلیاژهای فلزی صنایع مهم فعال قطر هستند. خرما، غلات و سبزی‌ها مهمترین تولیدات کشاورزی اعراب قطر است؛ این کشور وابستگی زیادی به مواد غذایی، محصولات کشاورزی، آب و مواد پروتئینی کشورهای همسایه دارد. از این رو سرمایه‌گذاری در امر صدور محصولات فوق به قطر بر منفعت خواهد بود. این کشور در بخش تجاری دارای مقررات و استانداردهای ویژه‌ای است و از آنجا که عضو شورای همکاری خلیج فارس است، کلیه کالاها ساخته شده در کشورهای عضو شورای مذکور با حداقل ۴۰ درصد ارزش افزوده و تعلق ۵۱ درصد مالکیت آن‌ها به شهروندان کشورهای عضو، از پرداخت حقوق گمرکی برای ورود به قطر معاف هستند.

این کشور در سال ۲۰۰۲ حدود ۱۰/۹ میلیارد دلار فرآورده‌های نفتی، کود شیمیایی و فولاد به کشورهای جهان صادر کرده است. اصلی‌ترین شرکای تجاری قطر در این سال ژاپن، کره جنوبی، سنگاپور و امریکا بوده‌اند. ارزش واردات این کشور در سال ۲۰۰۲ معادل ۳/۹ میلیارد دلار بوده است که در مجموع تراز مثبت هفت میلیارد دلاری را نشان می‌دهد. به رغم تراز تجاری مثبت، کشور قطر با ۱۵/۴ میلیارد دلار بدهی خارجی مواجه است. مهمترین واردات این کشور در این سال ماشین‌آلات و تجهیزات حمل و نقل، مواد غذایی و مواد شیمیایی بوده است. این کشور نیاز وارداتی خود را از کشورهای فرانسه، ژاپن، آمریکا، انگلستان، آلمان، ایتالیا، امارات متحده عربی، عربستان سعودی و کره جنوبی تامین کرده است.

نزدیکی جغرافیایی کشور قطر به ایران موجب شده که ایران و قطر در ذخایر گازی میدان پارس جنوبی شریک باشند. این میدان گازی بزرگترین میدان گازی خاور میانه محسوب می‌شود. در سال ۱۳۸۱ ایران معادل ۴۲۱ قلم کالا به قطر صادر کرده است. فرش، لوله‌های بدون درز، نخود، پیاز، سیمان، ماهی، اتیلن و گوجه‌فرنگی اقلام مهم صادراتی ایران به قطر را تشکیل داده‌اند. ده قلم اول، ۵۵ درصد کل صادرات ایران به قطر در این سال را تشکیل داده است. ایران در سال ۱۳۸۱ معادل ۲۲ قلم کالا از قطر وارد کرده است. یعنی قطر در این سال بیشتر فرآورده‌های نفتی، اوره، فرآورده‌های ضد انفجار، پلی اتیلن، اجزای هواپیما، آهن آلات، وسایط نقلیه و ماشین‌آلات به ایران صادر کرده است. ده قلم اول، ۹۹/۹ درصد کل واردات ایران از قطر در این سال را تشکیل داده است.

پتانسیل صادراتی ایران به قطر برای دوره ۲۰۰۱ - ۱۹۹۷ به طور متوسط سالیانه ۱۷ میلیون دلار بوده است در حالیکه صادرات تحقق یافته ایران به قطر طی این دوره سالیانه حدود ۵/۵ میلیون دلار بوده است. پتانسیل صادراتی قطر به ایران (پتانسیل وارداتی ایران از قطر) برای این دوره به طور متوسط سالیانه سه میلیون دلار بوده است در حالی که قطر به ایران هیچ صادراتی نداشته است و کل ظرفیت صادراتی قطر به ایران بدون استفاده مانده است.

با عنایت به جمع‌بندی فوق، جهت تقویت همکاری‌های اقتصادی - تجاری پیشنهادهای زیر ارائه می‌شوند:

۱. گسترش تجارت کالایی: هر چند جهت ارائه فهرستی از کالاهایی که قابلیت رشد تجارت بین دو کشور را دارا هستند نیاز به مطالعه بیشتری دارد، اما براساس بررسی اجمالی صورت گرفته از ترکیب و میزان واردات قطر از جهان و صادرات ایران به قطر محصولاتی که می‌تواند در اولویت توسعه صادرات ایران به آن کشور قرار گیرند، عبارت از تخم گیاهان (مانند

ایران در ارتباط با ۵۰۹ قلم کد کالایی HS به قطر دارای پتانسیل صادراتی است. ۴۴ قلم مهم پتانسیل صادراتی ایران براساس کد HS در جدول (۵) آمده است. در این جدول کدهای HS مهمترین اقلام پتانسیل دار لیست شده است. در ستون سوم این جدول حداکثر پتانسیل صادراتی ایران به قطر در مورد هر کد کالا (متوسط دوره ۲۰۰۱ - ۱۹۹۷) مشخص است؛ البته، طبق روش متداول در محاسبات پتانسیل تجاری بین ۳۰ تا ۴۰ درصد این رقم به عنوان پتانسیل معمولی در نظر گرفته می‌شود که در ستون چهارم درج شده است. ستون پنجم میزان صادرات تحقق یافته ایران به قطر برای متوسط دوره ۲۰۰۱ - ۱۹۹۷ را برای هر کد کالا نشان می‌دهد. در ستون بعد با عنوان ظرفیت بلااستفاده مشخص شده است که ایران در مورد هر کد کالا چه میزان ظرفیت صادراتی استفاده نشده دارد. ستون آخر سهم این ظرفیت بلااستفاده را از کل پتانسیل هر قلم کالا نشان می‌دهد.

ردیف آخر این جدول نشان می‌دهد که پتانسیل صادراتی ایران برای متوسط دوره ۲۰۰۱ - ۱۹۹۷ به قطر ۱۷ میلیون دلار بوده در حالی که صادرات تحقق یافته ایران به قطر در حدود ۵/۵ میلیون دلار بوده است. در میان مهمترین اقلام دارای پتانسیل صادراتی ایران به قطر، ایران تنها در مورد چند کد کالا (۰۹۰۹۲۰، ۰۸۰۲۳۲، ۰۸۰۱۹۰، ۰۸۰۸۱۰، ۰۷۰۱۹۰، ۰۸۷۰۸۹۹، ۳۴۰۲۱۹، ۱۲۰۹۹۹) از ظرفیت‌های صادراتی خود به این کشور استفاده کرده است و در مورد سایر کالاها این ظرفیت کاملاً بلون استفاده باقی مانده است.

۲-۵- پتانسیل صادراتی قطر به ایران

قطر تنها در ارتباط با ۴۴ قلم کد کالایی HS به ایران دارای پتانسیل صادراتی است. ۴۴ قلم پتانسیل صادراتی قطر براساس کد HS در جدول (۶) آمده است. در این جدول، ۴۴ قلم مهم پتانسیل دار لیست شده است. در ستون سوم این جدول حداکثر پتانسیل صادراتی قطر به ایران در مورد هر کد کالا (متوسط دوره ۲۰۰۱ - ۱۹۹۷) مشخص است؛ البته، طبق روش متداول در محاسبات پتانسیل تجاری بین ۳۰ تا ۴۰ درصد این رقم به عنوان پتانسیل معمولی در نظر گرفته می‌شود که در ستون چهارم درج شده است. ستون پنجم میزان صادرات تحقق یافته قطر به ایران برای متوسط این دوره را برای هر کد کالا نشان می‌دهد. در ستون بعد با عنوان ظرفیت بلااستفاده مشخص شده است که قطر در مورد هر کد کالا چه میزان ظرفیت صادراتی استفاده نشده دارد. ستون آخر سهم این ظرفیت بلااستفاده را از کل پتانسیل هر قلم کالا نشان می‌دهد.

ردیف آخر این جدول نشان می‌دهد که پتانسیل صادراتی قطر به ایران برای متوسط دوره ۲۰۰۱ - ۱۹۹۷، سه میلیون دلار بوده است؛ در حالیکه قطر به ایران هیچ صادراتی نداشته و کل ظرفیت صادراتی آن به ایران بدون استفاده مانده است.

۶- جمع‌بندی و پیشنهادها

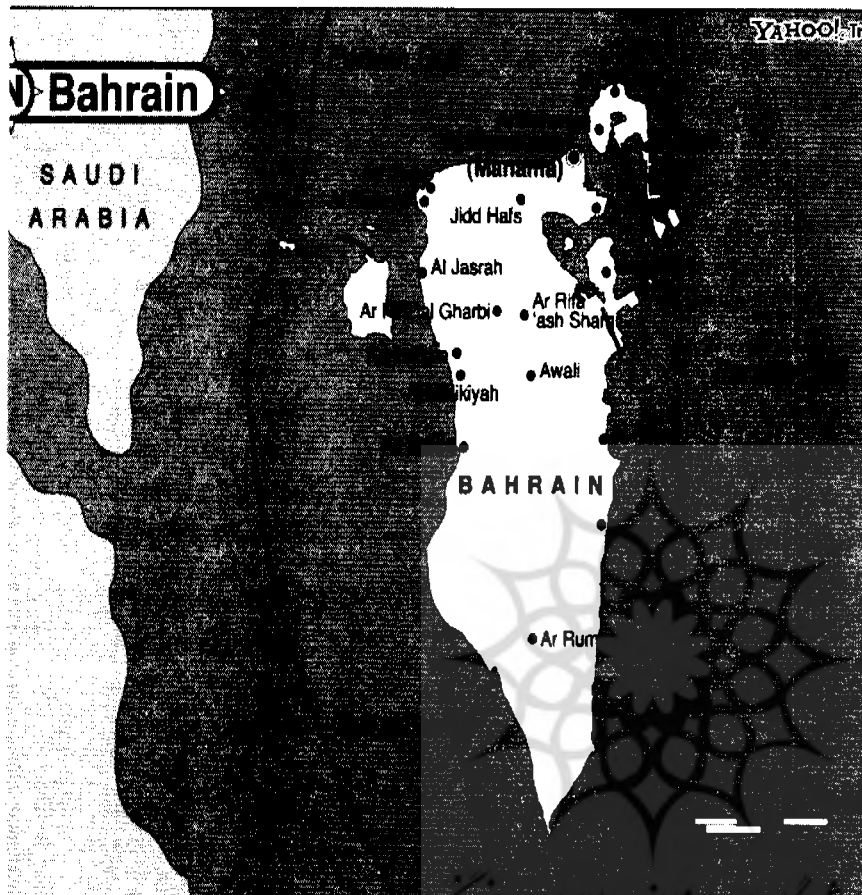
اقتصاد قطر همانند دیگر کشورهای حاشیه خلیج فارس وابستگی شدیدی به صدور نفت خام دارد. بخش کشاورزی یک درصد، بخش صنعت ۴۹ درصد و خدمات ۵۰ درصد تولید ناخالص داخلی این کشور را

سال ۲۰۰۲ حدود ۶۷۲ هزار نفر جمعیت دارد که بیش از یک سوم آن‌ها مهاجرین کشورهای اطراف هستند. شهر منامه پایتخت آن است و برخی مناطق پرجمعیت آن عبارت‌اند از: «الحاج»، «المنطقه الغربیه»، «المنطقه الوسطی»، «المنطقه الشرقیه»، «المنطقه الشمالیه»، «المنطقه الجنوبیه»، «مدینه الحمد»، «سیترا» و «مدینه الیزا».

تخم گشنیز)، لوستر، سیم عایق شده و استات وینیل (و سایر موارد اعلام شده در فهرست اقلام با پتانسیل) است. در مقابل ایران می‌تواند مبادرت به واردات کالاهایی چون کک نفت، ورق مسی، وازلین و گوگرد (و سایر موارد اعلام شده در فهرست اقلام با پتانسیل) از قطر کند.

۲. استفاده از نظام تعرفه‌های ترجیحی: دو کشور می‌توانند جهت توسعه روابط فیما بین، از نظام تعرفه‌های ترجیحی برای اقلام صادراتی به

طرف مقابل بهره‌مند شوند که نیازمند گنجاندن این امر در موافقتنامه تجاری مورد توافق به ویژه برای اقلام اشاره شده در بند اول است. در مقابل، ایران نیز می‌تواند در مورد برخی کالاهای وارداتی از آن کشور، امتیازاتی قائل شود.

بحرین

۱- اوضاع عمومی کشور بحرین

امیرنشین بحرین به صورت مجموعه‌ای از ۳۳ جزیره سنگی، آهکی با ۶۲۰ کیلومتر مربع مساحت در حاشیه جنوبی خلیج فارس واقع است. این کشور از سمت غرب و جنوب به آب‌های ساحلی عربستان سعودی و از سمت شرق به آب‌های ساحلی قطر محدود است. طول خطوط ساحلی این کشور با خلیج فارس به ۱۶۱ کیلومتر می‌رسد. این کشور به عنوان کوچکترین کشور خاورمیانه، پس از مالدیو، کم وسعت‌ترین خطه اسلامی قلمداد می‌شود. اراضی قابل کشت و زرع تنها پنج درصد از خاک این امیرنشین را پوشش می‌دهد. به جز حاشیه باریکی که در طول ساحل شرقی بحرین قرار دارد، تمام نقاط این کشور خشک و بیابانی است. بحرین چشمه‌ها و چاه‌های «آرتزین» متعدد با آب‌های شیرین دارد و آب و هوای آن در نواحی داخلی گرم و خشک و کم باران و در نواحی ساحلی گرم و مرطوب است. کمترین دمای هوا در این جزیره در فصل سرما ۱۵ درجه سانتیگراد و بیشترین دما در فصل گرما ۳۶ درجه سانتیگراد است. بلندترین نقطه بحرین در «جبل الدخان» ۱۲۲ متر از سطح دریا ارتفاع دارد.

بحرین که روزگاری جزو خاک کشور ایران بود، در سال ۱۹۷۱ از زیر سلطه انگلیسی‌ها خارج شد و از آن زمان تاکنون خاندان «آل خلیفه» در این کشور حکومت می‌کنند. از سال ۱۹۹۹ امیر «حمدبن عیسی آل خلیفه» به جای پدرش در بحرین بر تخت نشست و اینک امارت بحرین در اختیار اوست. این کشور از دی ماه ۱۳۷۹ کار بررسی تغییر نظام حکومتی خود را از حالت کنونی به یک کشور سلطنتی دارای پارلمان (مجلس) آغاز کرد.

بحرین طبق آخرین برآورد بانک جهانی در

جدول (۱)- ویژگی‌های جمعیتی بحرین

مساحت	۶۲۰ کیلومتر مربع
جمعیت (۲۰۰۲)	۶۷۲ هزار نفر
تراکم نسبی جمعیت در هر کیلومتر مربع	۹۵۰ نفر
نرخ رشد جمعیت (۲۰۰۲)	۳/۲ درصد
نرخ مرگ و میر کودکان (۲۰۰۱)	۱۳ نوزاد در هر هزار تولد
امید به زندگی در کل جمعیت (۲۰۰۲)	۷۳ سال
نرخ باسوادی کل	۸۸ درصد
تیره‌های جمعیتی	عرب، هندی، پاکستانی، بنگالی، ایرانی، بلوچ
دین	اسلام
مذهب	۷۵ درصد شیعه و ۲۵ درصد سنی
زبان رسمی	عربی

ماخذ: www.worldbank.org

جدول (۲) - ویژگی‌های اقتصادی بحرين

توليد ناخالص داخلي (۲۰۰۱)	۷/۹ ميليارد دلار
نرخ رشد توليد ناخالص داخلي (۲۰۰۱)	صفر درصد
درآمد سرانه ملي (۲۰۰۱)	۱۱ هزار و ۱۳۰ دلار
سهم بخش‌های اقتصادی در توليد ناخالص داخلي	خدمات (۵۳ درصد)، صنعت (۴۶ درصد) و کشاورزی (یک درصد)
دخاير معدني	نفت خام، گاز طبيعي و آلومينيوم
توليدات صنعتي	صنایع نفت و گاز و استخراج و ذوب آلومينيوم
محصولات کشاورزي	خرما، صيفي جات
ارزش صادرات (۱۹۹۸)	۳/۳ ميليارد دلار
ارزش واردات (۱۹۹۸)	۳/۵ ميليارد دلار

ماخذ: همان.

اقتصاد به شدت وابسته به استخراج نفت خام این کشور در طول سال‌های جنگ خلیج فارس با مشکل نامنی ترازیت نفت خام روبه‌رو شد و این بحران سرعت رشد اقتصادی بحرين را کاهش داد.

میزان توليد ناخالص داخلي بحرين در سال ۲۰۰۱ به ۷/۹ ميليارد دلار رسيد. هرچند این کشور طی سال‌های اخير میزان‌های رشد ۴-۵ درصدی توليد ناخالص داخلي را تجربه کرده اما میزان آن در این سال تغيير چندانی نسبت به سال پيش از آن نداشته است. درآمد سرانه ملي در سال مذکور به ۱۱ هزار و ۱۳۰ دلار رسیده که از رقم مشابه برای بسیاری از کشورهای مسلمان بیشتر است. فعالیت‌های خدماتی ۵۳ درصد، محصولات صنعتی ۴۶ درصد و توليدات کشاورزی یک درصد از توليد ناخالص داخلي را شامل می‌شوند.

بخش کشاورزی به دليل نامساعد بودن خاک این کشور برای زراعت و همچنین بارش کم نزولات جوی چندان رونق نیافته است؛ فقط در نوار ساحل شرقی این سرزمین تعدادی نخلستان خرما و مزارع صيفي جات به چشم می‌خورد. انواع میوه و سبزی، ماکیان، لبنیات، میگو و ماهی از توليدات کشاورزی بحرين محسوب می‌شوند.

نفت خام، گاز طبيعي و آلومينيوم مهم‌ترین دخاير معدني بحرين را تشكيل می‌دهند و صنایع این کشور نیز در ارتباط با این مواد اولیه رونق یافته‌اند. هرچند که صنایع شيلات و گردشگری نیز در این سرزمین فعالند. از سوی دیگر بحرين یکی از بزرگ‌ترین توليدکنندگان مرواریدهای طبیعی و مصنوعي در جهان است.

۳- ویژگی‌های تجاری

بحرين در سال ۲۰۰۲ حدود ۵/۸ ميليارد دلار نفت خام، فرآورده‌های نفتی، شمش آلومينيوم و منسوجات به کشورهای جهان صادر کرده است. اصلی‌ترین شرکای تجاری آن در این سال عبارت بودند از: آمریکا (۴/۵ درصد)، هند (۳/۲ درصد) و عربستان سعودی (۲/۱ درصد).

ارزش واردات این کشور در سال مذکور معادل ۴/۲ ميليارد دلار بوده که در مجموع تراز مثبت ۱/۶ ميليارد دلاری را نشان می‌دهد. نفت خام، ماشین‌آلات و مواد شیمیایی مهم‌ترین اقلام وارداتی را تشکیل می‌دهد که در سال ۲۰۰۲ به ترتیب اهمیت از کشورهای عربستان سعودی (۳۰/۱ درصد)، آمریکا (۱۱/۷ درصد)، ژاپن (۷/۱ درصد)، آلمان (۶/۵ درصد) و انگلستان (۵/۶ درصد) تامین کرده است.

۴- مناسبات اقتصادی ایران و بحرين

ایران و بحرين روابط سیاسی و اقتصادی گسترده‌ای دارند. نخستین

میزان رشد جمعیت آن در سال ۲۰۰۲ به ۳/۲ درصد رسیده که نسبت به سال‌های پيش از آن اندکی کاهش نشان می‌دهد. حداقل ۹۲ درصد از جمعیت بحرين در نقاط شهری زندگی می‌کنند و تراکم نسبی جمعیت آن در هر کیلومتر مربع ۹۵۰ نفر است. میزان مرگ و میر کودکان در سال مذکور ۱۳ نوزاد در هر هزار تولد زنده بوده است. امید به زندگی نیز حدود ۷۳ سال است. تنها ۶۳ درصد از ساکنین بحرين بومی هستند و ۱۹ درصد از آن‌ها از کشورهای جنوبی آسیا به این سرزمین مهاجرت کرده‌اند. ضمن آن که اعراب سایر کشورها ۱۰ درصد و ایرانیان هشت درصد از جمعیت بحرين را شامل می‌شوند.

زبان رسمی مردم بحرين «عربی» است و زبان‌های فارسی، انگلیسی و اردو نیز در میان مردم این کشور رواج دارد و تمام مردم پیرو دین اسلام محسوب می‌شوند. مسلمانان شیعه ۷۵ درصد و اهل تسنن ۲۵ درصد از جمعیت بحرين را تشکیل می‌دهند.

تا سال ۲۰۰۲ حدود ۸۸ درصد از مردم این امیرنشین باسواد بوده‌اند. در مجموع سطح بهداشت عمومی این کشور در اندازه قابل قبولی است و مردم بحرين مشکل بهداشتی حادی ندارند.

بحرين از نظر راه‌های مواصلاتی فاقد خطوط ریلی است ولی در این کشور ۳۱۶۴ کیلومتر جاده اصلی و فرعی، ۵۶ کیلومتر لوله انتقال نفت خام، ۱۶ کیلومتر لوله انتقال فرآورده‌های نفتی، ۳۲ کیلومتر لوله انتقال گاز طبیعی، سه بندر تجاری و صیادی (منامه، سلمان و سیترا) و سه فرودگاه بزرگ و کوچک وجود دارد که از میان آن‌ها دو فرودگاه پذیرای هواپیماهای پهن بیکر است.

۲- ویژگی‌های اقتصادی

نفت و فرآورده‌های وابسته دست‌کم ۶۰ درصد از صادرات، ۶۰ درصد از بودجه و ۳۰ درصد از توليد ناخالص داخلي بحرين را تشکیل می‌دهد.

جدول (۳) - ارزش کالاهای صادراتی ایران به بحرین سال ۱۳۸۱

کد	شرح تعرفه	ارزش دلاری	سهم از صادرات	سهم تجمعی
۱	سنگ آهن و کنسانتره آن، غیر از پیریت آهن تفته (خاکستر پیریت، بهم فشرده نشده)	۷۵۴۲۴۶۷	۴۲/۷	۴۲/۷
۲	فرش و کف پوش‌های دیگر از پشم یا از موی نرم (کرک) حیوان، گره باف، حتی آماده مصرف	۲۹۰۹۸۲۳	۱۶/۵	۵۹/۲
۳	آب همچنین آب‌های معدنی و آب‌های گازدار شده که به آن‌ها قند یا سایر مواد شیرین کننده یا خوشبو کننده اضافه شده باشد.	۱۳۱۵۱۸۹	۷/۵	۶۶/۷
۴	پسته، تازه یا خشک، حتی پوست کنده	۷۴۹۳۹۹	۴/۲	۷۰/۹
۵	روغن‌های اسانسی (ترپن گرفته شده یا گرفته نشده)	۴۵۳۹۲۸	۲/۶	۷۳/۵
۶	سیب، تازه	۳۵۳۳۶۰	۲	۷۵/۵
۷	هندوانه	۲۶۳۱۳۱	۱/۵	۷۷
۸	مواد آلی تانسئوکتیف، حتی بسته بندی شده برای خرده فروشی (غیر از صابون‌ها) (غیر از موارد مشمول شماره‌های فرعی ۳۴۰۲/۱۱ / ۳۴۰۲/۱۲ / ۳۴۰۲/۱۳)	۱۸۲۸۰۶	۱	۷۸
۹	شیرینی (همچنین شکلات سفید)، بدون کاکائو، غیر از آدامس مشمول شماره فرعی ۱۷۰۴/۱۰	۱۴۴۶۴۴	۰/۸	۷۸/۸
۱۰	کیوی	۱۴۲۶۱۴	۰/۸	۷۹/۶
				۹۰/۱
				۱۰۰
	جمع	۱۷۶۵۲۸۷۳		

ماخذ: همان.

جدول (۴) - واردات ایران از بحرین در سال ۱۳۸۱

کد	شرح تعرفه	ارزش دلاری	سهم از صادرات	سهم تراکمی
۱	سنگ آهن و کنسانتره آن، غیر از پیریت آهن تفته (خاکستر پیریت)، بهم فشرده نشده	۲۶۲۱۵۹۶۳	۴۶/۵	۴۶/۵
۲	نفت و روغن حاصل از مواد معدنی قیری، غیرخام	۸۰۲۲۸۲۸	۱۴/۲	۶۰/۷
۳	آلومینیوم غیرمزوج بصورت کار نشده	۵۸۷۵۱۵۲	۱۰/۴	۷۱/۱
۴	کره	۵۱۶۵۱۳۴	۹/۲	۸۰/۳
۵	مفتول از آلومینیوم غیرمزوج، غیر از آن‌هایی که مشمول شماره ۷۶۰۵/۱۱ می‌شوند	۴۳۳۴۶۹۶	۷/۷	۸۸
۶	ماشین‌ها و دستگاه‌های تهویه مطبوع متشکل از یک بادزن موتور و وسایل مختص تغییر حرارت و رطوبت همچنین ماشین‌ها و دستگاه‌هایی که در آن‌ها درجه رطوبت جداگانه قابل تنظیم نیست	۲۲۶۰۵۳۳	۴	۹۲
۷	ماشین‌های خودکار داده‌پردازی عددی	۹۲۰۳۸۷	۱/۶	۹۳/۶
۸	سنگ آهن و کنسانتره، غیر از پیریت آهن تفته (خاکستر پیریت، بهم فشرده نشده)	۹۱۱۴۵۷	۱/۶	۹۵/۲
۹	صفحه ورق و نوار از آلومینیوم غیرمزوج با ضخامت بیش از ۰/۲ میلیمتر بشکل مربع یا مستطیل.	۷۶۶۹۵۶	۱/۴	۹۶/۶
۱۰	صفحه ورق و نواز، از آلیاژهای آلومینیوم، با ضخامت بیش از ۰/۲ میلیمتر به شکل مربع یا مستطیل	۴۷۷۵۰۲	۰/۸	۹۷/۴
۴۵				۱۰۰
جمع		۵۶۴۰۵۷۳۴		

ماخذ: همان.

جدول (۵)- پتانسیل صادراتی و صادرات تحقق یافته ایران به بحرین

ردیف	کد HS	حداکثر پتانسیل	پتانسیل معمولی (۳۰ درصد ستون قبل)	صادرات تحقق یافته	ظرفیت بلا استفاده	سهم ظرفیت بلااستفاده از کل پتانسیل
۱	۰۴۰۷۰۰	۴۱۳۴/۶	۱۲۴۰/۳۸	۸۶	۱۱۵۴/۳۸	۹۳/۰۶
۲	۰۸۰۴۲۰	۳۶۸۸/۶	۱۱۰۶/۵۸	۰	۱۱۰۶/۵۸	۱۰۰
۳	۲۵۱۷۱۰	۳۴۵۹	۱۰۳۷/۷	۲۵/۸	۱۰۱۱/۹	۹۷/۵۱
۴	۸۶۰۶۱۰	۲۸۳۰/۴	۸۴۹/۱۲	۰	۸۴۹/۱۲	۱۰۰
۵	۰۸۰۲۳۲	۲۲۰۷/۴	۶۶۲/۲۲	۰	۶۶۲/۲۲	۱۰۰
۶	۰۸۰۵۲۰	۲۰۹۴/۸	۶۲۸/۴۴	۰	۶۲۸/۴۴	۱۰۰
۷	۰۹۰۹۲۰	۲۰۸۵/۸	۶۲۵/۷۴	۰	۶۲۵/۷۴	۱۰۰
۸	۰۷۰۳۱۰	۲۰۷۳/۶	۶۲۲/۰۸	۰	۶۲۲/۰۸	۱۰۰
۹	۲۱۰۵۰۰	۱۹۵۵/۶	۵۸۶/۶۸	۰	۵۸۶/۶۸	۱۰۰
۱۰	۰۲۰۷۴۱	۱۸۶۹	۵۶۰/۷	۰	۵۶۰/۷	۱۰۰
۱۱	۶۸۰۲۲۹	۱۷۵۲/۸	۵۲۵/۸۴	۰	۵۲۵/۸۴	۱۰۰
۱۲	۰۷۰۱۹۰	۱۶۵۶/۶	۴۹۶/۹۸	۰	۴۹۶/۹۸	۱۰۰
۱۳	۹۴۰۵۱۰	۱۴۱۷/۶	۴۲۵/۲۸	۰	۴۲۵/۲۸	۱۰۰
۱۴	۷۳۲۴۱۰	۱۳۰۹/۸	۳۹۲/۹۴	۰	۳۹۲/۹۴	۱۰۰
۱۵	۶۴۰۳۹۹	۱۲۳۲	۳۶۹/۶	۰	۳۶۹/۶	۱۰۰
۱۶	۱۹۰۲۱۱	۱۱۵۵/۲	۳۴۶/۵۶	۰	۳۴۶/۵۶	۱۰۰
۱۷	۱۵۱۲۱۹	۱۱۳۲/۸	۳۳۹/۸۴	۰	۳۳۹/۸۴	۱۰۰
۱۸	۰۸۰۸۱۰	۱۱۳۴	۳۴۰/۲	۳۵/۸	۳۰۴/۴	۸۹/۴۷
۱۹	۴۰۰۲۲۰	۱۰۵۰/۶	۳۱۵/۱۸	۰	۳۱۵/۱۸	۱۰۰
۲۰	۲۷۱۴۹۰	۱۰۴۵/۸	۳۱۳/۷۴	۰	۳۱۳/۷۴	۱۰۰
۲۱	۰۷۰۲۰۰	۱۰۲۳/۶	۳۰۷/۰۸	۰	۳۰۷/۰۸	۱۰۰
۲۲	۸۶۰۵۰۰	۱۰۰۵/۶	۳۰۱/۶۸	۰	۳۰۱/۶۸	۱۰۰
۲۳	۲۱۰۳۹۰	۹۴۷/۶	۲۸۴/۲۸	۰	۲۸۴/۲۸	۱۰۰
۲۴	۳۹۱۷۲۹	۹۴۰/۲	۲۸۲/۰۶	۰	۲۸۲/۰۶	۱۰۰
۲۵	۰۷۰۹۹۰	۸۷۳/۴	۲۶۲/۰۲	۰	۲۶۲/۰۲	۱۰۰

۱۰۰	۲۵۸/۳۶	۰	۲۵۸/۳۶	۸۶۱/۲	۶۲۱۴۰	۲۶
۱۰۰	۲۴۷/۶۸	۰	۲۴۷/۶۸	۸۲۵/۶	۴۰۰۲۱۹	۲۷
۱۰۰	۲۳۸/۶۸	۰	۲۳۸/۶۸	۷۹۵/۶	۰۹۰۹۳۰	۲۸
۱۰۰	۲۳۶/۲۲	۰	۲۳۶/۲۲	۷۸۷/۴	۵۲۰۷۵۴	۲۹
۱۰۰	۲۳۴/۷۲	۰	۲۳۴/۷۲	۷۸۲/۴	۰۸۱۳۴۰	۳۰
۱۰۰	۲۲۸	۰	۲۲۸	۷۶۰	۲۰۰۱۹۰	۳۱
۷۸/۳۵	۱۸۸/۲۴	۵۲	۲۴۰/۲۴	۸۰۰/۸	۳۴۰۲۱۹	۳۲
۶۹/۳۳	۱۵۴/۶۸	۶۸/۴	۲۲۳/۰۸	۷۴۳/۶	۱۸۰۶۹۰	۳۳
۱۰۰	۱۸۶/۴۸	۰	۱۸۶/۴۸	۶۲۱/۶	۷۲۰۸۲۱	۳۴
۱۰۰	۱۷۲/۸	۰	۱۷۲/۸	۵۷۶	۲۵۲۹۲۱	۳۵
۱۰۰	۱۷۰/۶۴	۰	۱۷۰/۶۴	۵۶۸/۸	۰۸۰۴۱۰	۳۶
۱۰۰	۱۶۹/۶۸	۰	۱۶۹/۶۸	۵۶۵/۶	۶۹۱۰۹۰	۳۷
-۳۷/۳۶	-۱۰۴/۲۸	۲۸۳/۴	۲۷۹/۱۲	۹۳۰/۴	۴۰۱۱۲۰	۳۸
۱۰۰	۱۶۲/۳	۰	۱۶۲/۳	۵۴۱	۴۴۱۲۱۹	۳۹
۱۰۰	۱۶۱/۲۸	۰	۱۶۱/۲۸	۵۳۷/۶	۹۵۰۶۶۲	۴۰
۱۰۰	۱۵۲/۴	۰	۱۵۲/۴	۵۰۸	۸۴۱۵۸۲	۴۱
۱۰۰	۱۵۲/۱۶	۰	۱۵۲/۱۶	۵۰۷/۲	۸۷۰۳۲۲	۴۲
۱۰۰	۱۴۷/۱۲	۰	۱۴۷/۱۲	۴۹۰/۴	۸۴۸۱۹۰	۴۳
۱۰۰	۱۴۵/۳۲	۰	۱۴۵/۳۲	۴۸۴/۴	۰۹۰۲۴۰	۴۴
۱۰۰	۱۴۳/۴۶	۰	۱۴۳/۴۶	۴۷۸/۲	۶۸۰۹۱۹	۴۵
		۳۴۰۵/۸	۱۸۲۳۲/۲	۶۰۷۷۴	سایر کالاها	
		۴۰۵۷/۲	۳۶۰۹۶/۹۶	۱۲۰۳۲۳/۲	مجموع	

ماخذ: محاسبات پژوهشگران.

برگزار شد به تفاهات مهمی در روابط اقتصادی دو کشور منجر شد. وزیر بازرگانی بحرین در این کمیسیون با اشاره به راه اندازی یک بندر جدید تجاری در بحرین طی سال ۲۰۰۱ خواستار پیوستن این کشور به کریدور (خط عبور) شمال - جنوب شد. این خط عبور تجاری بازار آسیای میانه و قفقاز را از طریق خاک ایران به خلیج فارس و اقیانوس هند متصل می کند. هم اکنون پروازهای مستقیم تهران - منامه میان مراکز دو کشور تردد دارند و خطوط منظم حمل بار و مسافر توسط کشتیرانی ایرانی والفجر ۸ بین بندر ایران و بحرین برقرار است.

در پایان دومین اجلاس کمیسیون همکاری های مشترک ایران و بحرین موافقتنامه هایی در زمینه تشویق و حمایت از سرمایه گذاری متقابل

کمیسیون همکاری های مشترک اقتصادی میان دو کشور در اسفند ماه ۱۳۷۸ در منامه برگزار شد. در پایان این اجلاس چهار یادداشت تفاهم همکاری زیست محیطی، ورزش و جوانان، اقتصادی و فنی و فن شناختی و همچنین همکاری بخش های خصوصی میان وزرای بازرگانی دو کشور به امضا رسید. همچنین پیش نویس سه موافقتنامه تشویق و حمایت از سرمایه گذاری متقابل، اجتناب از اخذ مالیات مضاعف و همکاری بازرگانی، اقتصادی و صنعتی در این کمیسیون تنظیم شد. روسای اتاق های بازرگانی ایران و بحرین نیز در جریان این کمیسیون برای تأسیس کمیسیون مشترک تجاری به توافق رسیدند. دومین کمیسیون همکاری های مشترک ایران و بحرین نیز که در اسفند ماه ۱۳۷۹ در تهران

جدول (۶) - پتانسیل صادراتی و صادرات تحقق یافته بحرین به ایران

ردیف	کد HS	حداکثر پتانسیل	پتانسیل معمولی (۳۰ درصد ستون قبل)	صادرات تحقق یافته	ظرفیت بلا استفاده	سهم ظرفیت بلااستفاده از کل پتانسیل
۱	۷۹۰۱۱۲	۷۳۱۶/۶	۲۱۹۴/۹۸	۰	۲۱۹۴/۹۸	۱۰۰
۲	۳۹۰۷۹۹	۴۸۰۹	۱۴۴۲/۷	۰	۱۴۴۲/۷	۱۰۰
۳	۴۸۰۳۰۰	۳۶۳۴/۲	۱۰۹۰/۲۶	۰	۱۰۹۰/۲۶	۱۰۰
۴	۷۸۰۱۱۰	۳۴۶۶	۱۰۳۹/۸	۰	۱۰۳۹/۸	۱۰۰
۵	۳۹۲۰۹۹	۲۶۲۱/۴	۷۸۶/۴۲	۰	۷۸۶/۴۲	۱۰۰
۶	۷۲۰۲۴۹	۱۶۷۴/۶	۵۰۲/۳۸	۰	۵۰۲/۳۸	۱۰۰
۷	۷۹۰۱۱۱	۱۴۷۲	۴۴۱/۶	۰	۴۴۱/۶	۱۰۰
۸	۸۴۲۲۹۰	۱۳۶۵	۴۰۹/۵	۰	۴۰۹/۵	۱۰۰
۹	۱۵۱۵۲۹	۱۲۱۸/۴	۳۶۵/۵۲	۰	۳۶۵/۵۲	۱۰۰
۱۰	۲۳۰۴۰۰	۹۶۱	۲۸۸/۳	۰	۲۸۸/۳	۱۰۰
۱۱	۳۸۰۸۱۰	۷۵۴/۸	۲۲۶/۴۴	۰	۲۲۶/۴۴	۱۰۰
۱۲	۷۲۱۲۱۰	۷۵۱	۲۲۵/۳	۰	۲۲۵/۳	۱۰۰
۱۳	۳۹۰۶۹۰	۶۸۰/۴	۲۰۴/۱۲	۰	۲۰۴/۱۲	۱۰۰
۱۴	۲۹۱۷۳۹	۶۴۴/۸	۱۹۳/۴۴	۰	۱۹۳/۴۴	۱۰۰
۱۵	۷۸۰۴۱۹	۵۷۱/۴	۱۷۱/۴۲	۰	۱۷۱/۴۲	۱۰۰
۱۶	۷۲۱۱۹۰	۵۴۳/۶	۱۶۳/۰۸	۰	۱۶۳/۰۸	۱۰۰
۱۷	۲۸۰۱۲۰	۳۹۹/۲	۱۱۹/۷۶	۰	۱۱۹/۷۶	۱۰۰
۱۸	۳۹۰۷۴۰	۳۶۹/۸	۱۱۰/۹۴	۰	۱۱۰/۹۴	۱۰۰
۱۹	۲۵۰۳۱۰	۳۶۸/۴	۱۱۰/۵۲	۰	۱۱۰/۵۲	۱۰۰
۲۰	۷۴۱۱۲۲	۳۶۰/۸	۱۰۸/۲۴	۰	۱۰۸/۲۴	۱۰۰
۲۱	۸۷۰۳۹۰	۳۵۲/۸	۱۰۵/۸۴	۰	۱۰۵/۸۴	۱۰۰
۲۲	۷۲۰۱۱۰	۳۱۸	۹۵/۴	۰	۹۵/۴	۱۰۰
۲۳	۴۷۰۷۹۰	۳۰۳	۹۰/۹	۰	۹۰/۹	۱۰۰
۲۴	۷۲۱۲۴۰	۲۹۷/۲	۸۹/۱۶	۰	۸۹/۱۶	۱۰۰
۲۵	۷۲۱۲۳۰	۲۹۰/۶	۸۷/۱۸	۰	۸۷/۱۸	۱۰۰

۱۰۰	۸۵/۰۲	.	۸۵/۰۲	۲۸۳/۴	۳۹۲۲۹۰	۲۶
۱۰۰	۸۴/۶	.	۸۴/۶	۲۸۲	۸۳۰۸۲۰	۲۷
۱۰۰	۸۲/۵	.	۸۲/۵	۲۷۵	۷۵۰۱۱۰	۲۸
۱۰۰	۷۸/۱۸	.	۷۸/۱۸	۲۶۰/۶	۲۸۴۰۱۱	۲۹
۷۴/۵۲	۷۴/۵۲	.	۷۴/۵۲	۲۴۸/۴	۷۲۱۱۲۱	۳۰
۱۰۰	۷۳/۹۲	.	۷۳/۹۲	۲۴۶/۴	۷۴۱۱۲۹	۳۱
۱۰۰	۶۹/۶	.	۶۹/۶	۲۳۲	۸۷۱۴۹۳	۳۲
۱۰۰	۶۷/۳۲	.	۶۷/۳۲	۲۲۴/۴	۱۲۰۹۹۹	۳۳
۱۰۰	۶۴/۹۸	.	۶۴/۹۸	۲۱۶/۶	۳۹۱۲۱۱	۳۴
۱۰۰	۶۳/۰۶	.	۶۳/۰۶	۲۱۰/۲	۷۲۰۵۲۹	۳۵
۱۰۰	۵۹/۱	.	۵۹/۱	۱۹۷	۳۹۱۲۳۱	۳۶
۱۰۰	۵۷/۹	.	۵۷/۹	۱۹۳	۳۹۰۵۹۰	۳۷
۱۰۰	۵۷/۷۸	.	۵۷/۷۸	۱۹۲/۶	۴۱۰۲۲۹	۳۸
۱۰۰	۴۷/۷۶	.	۴۷/۷۶	۱۵۹/۲	۸۴۸۳۱۰	۳۹
۱۰۰	۴۶/۸۶	.	۴۶/۸۶	۱۵۶/۲	۷۶۰۹۰۰	۴۰
۱۰۰	۴۶/۷۴	.	۴۶/۷۴	۱۵۵/۸	۲۸۳۴۱۰	۴۱
۱۰۰	۴۶/۷۴	.	۴۶/۷۴	۱۵۵/۸	۴۸۱۹۵۰	۴۲
۱۰۰	۴۲/۳۶	.	۴۲/۳۶	۱۴۱/۲	۲۸۲۷۳۶	۴۳
۱۰۰	۴۱/۰۴	.	۴۱/۰۴	۱۳۶/۸	۲۱۰۶۹۰	۴۴
			۱۳۳۷/۴۶	۴۴۵۸/۲	سایر کالاها	
			۱۳۴۱۱/۵	۴۴۷۰۵	مجموع	

ماخذ: محاسبات پژوهشگران.

صادراتی است. ۴۵ قلم عمده پتانسیل صادراتی ایران بر اساس کد HS در جدول (۵) آمده است. در این جدول کدهای HS عمده‌ترین اقلام پتانسیل دار، لیست شده است. در ستون سوم این جدول حداکثر پتانسیل صادراتی ایران به بحرین در مورد هر کد کالا (متوسط دوره ۲۰۰۱-۱۹۹۷) مشخص است؛ طبق روش متداول در محاسبات پتانسیل تجاری بین ۳۰ تا ۴۰ درصد این رقم به عنوان پتانسیل معمولی در نظر گرفته می‌شود که در ستون چهارم درج شده است. ستون پنجم میزان صادرات تحقق یافته ایران به بحرین برای متوسط دوره ۲۰۰۱-۱۹۹۷ را برای هر کد کالا نشان می‌دهد. در ستون بعد با عنوان ظرفیت بلااستفاده مشخص شده که ایران در مورد هر کد کالا چه میزان ظرفیت صادراتی استفاده نشده دارد. ستون آخر نیز سهم این ظرفیت بلااستفاده را از کل پتانسیل هر قلم کالا نشان می‌دهد.

و معافیت از اخذ مالیات مضاعف بین دو کشور امضا شد. سنگ آهن، فرش و کف پوش، آب، پسته، روغن‌های اسانس، میوه جات (سیب تازه، هندوانه و کیوی)، مواد آلی تانسوآکتیف و شیرینی جات عمده اقلام صادراتی ایران به بحرین را تشکیل داده‌اند (آمار سال ۱۳۸۱). در مقابل بحرین نیز در این سال بیشتر سنگ آهن، نفت و روغن‌های نفتی، آلومینیوم، کره، دستگاه تهویه و ماشین‌های خودکار داده‌پردازی عددی به ایران صادر کرده است.

۵- امکان توسعه تجارت میان ایران و قطر

۵-۱- پتانسیل صادراتی ایران به بحرین

ایران در ارتباط با ۸۰۹ قلم کد کالایی HS به بحرین دارای پتانسیل

برگزاری دومین اجلاس کمیسیون همکاری‌های مشترک ایران و بحرین موافقت‌نامه‌هایی در زمینه تشویق و حمایت از سرمایه‌گذاری متقابل و معافیت از اخذ مالیات مضاعف بین دو کشور امضا شده است.

سنگ آهن، فرش و کف پوش، آب، پسته، روغن‌های اسانس، میوه‌جات (سیب تازه، هندوانه و کیوی)، مواد آلی تانسوآکتیف و انواع شیرینی اقلام مهم صادراتی ایران به بحرین، در سال ۱۳۸۱، بوده است. بحرین نیز در این سال بیشتر سنگ آهن، نفت و روغن‌های نفتی، آلومینیوم، کره، دستگاه تهویه و ماشین‌های خودکار داده‌پردازی عددی به ایران صادر کرده است.

پتانسیل صادراتی ایران به بحرین برای دوره ۲۰۰۱-۱۹۹۷ به طور متوسط سالیانه ۳۶ میلیون دلار بوده در حالی که صادرات تحقق یافته ایران به بحرین برای همین دوره سالیانه در حدود چهار میلیون دلار بوده است. پتانسیل صادراتی بحرین به ایران (پتانسیل وارداتی ایران از بحرین) برای این دوره به طور متوسط سالیانه ۱۳ میلیون دلار بوده، در حالیکه بحرین به ایران هیچ صادراتی نداشته است.

جهت تقویت همکاری‌های اقتصادی - تجاری میان دو کشور پیشنهادهای زیر ارائه می‌شوند:

۱. گسترش تجارت کالایی: هر چند جهت ارائه فهرستی از کالاهایی که قابلیت رشد تجارت بین دو کشور را دارا هستند نیاز به مطالعه تکمیلی است، اما بر اساس بررسی اجمالی صورت گرفته از ترکیب و میزان واردات بحرین به جهان و صادرات ایران به بحرین محصولات که می‌تواند در اولویت توسعه صادرات ایران به آن کشور قرار گیرند، عبارت‌اند از: تخم پرندگان، انجیر، قلمه سنگ، واگن‌های مخزن و میوه‌های بدون پوست سخت (و سایر مواردی که در فهرست اقلام دارای پتانسیل آمده‌اند). در مقابل ایران می‌تواند مبادرت به واردات کالاهایی چون روی کار نشده، پلی استر، کاغذ و سرب تصفیه شده از بحرین کند (و سایر موارد اعلام شده در فهرست اقلام دارای پتانسیل).

۲. استفاده از نظام تعرفه‌های ترجیحی: دو کشور می‌توانند جهت توسعه روابط فیما بین، از نظام تعرفه‌های ترجیحی برای اقلام صادراتی به طرف مقابل بهره‌مند شوند که نیازمند گنجاندن این امر در موافقتنامه تجاری مورد توافق به ویژه برای اقلام اشاره شده در بند اول است. در مقابل ایران نیز می‌تواند در مورد برخی کالاهای وارداتی از آن کشور، امتیازاتی را قائل شود.

ردیف آخر این جدول نشان می‌دهد که پتانسیل صادراتی ایران برای متوسط دوره ۲۰۰۱-۱۹۹۷ به بحرین ۳۶ میلیون دلار بوده در حالی که صادرات تحقق یافته ایران به بحرین در حدود ۴ میلیون دلار بوده است. به این ترتیب از کل پتانسیل صادراتی ایران به کشور بحرین تنها حدود ۱۱ درصد تحقق یافته است؛ در واقع رقمی نزدیک به ۹۰ درصد پتانسیل صادراتی تحقق نیافته و استفاده نشده ایران به این کشور وجود دارد. در واقع بینانه‌ترین شرایط، ایران می‌تواند صادرات موجود خود را به کشور بحرین به پنج برابر رقم فعلی (۵۰۰ درصد) افزایش دهد.

در میان عمده‌ترین اقلام پتانسیل صادراتی ایران به بحرین، ایران تنها در مورد چند کد کالا (۱۸۰۶۹۰، ۳۴۰۲۱۹، ۰۸۰۸۱۰، ۲۵۱۷۱۰، ۰۴۰۷۰۰) از ظرفیت‌های صادراتی خود به این کشور استفاده کرده و در مورد سایر کالاها این ظرفیت کاملاً بدون استفاده باقی مانده است؛ تنها در مورد کد کالای ۴۰۱۱۲۰، بیشتر از پتانسیل صادراتی خود به این کشور صادرات داشته است.

۵-۲- پتانسیل صادراتی بحرین به ایران

بحرین در ارتباط با ۱۴۸ کد کالایی HS به ایران دارای پتانسیل صادراتی است. ۴۴ کلم مهم پتانسیل صادراتی بحرین بر اساس کد HS در جدول (۶) آمده است. در این جدول کدهای HS مهمترین اقلام پتانسیل دار لیست شده است. در ستون سوم این جدول حداکثر پتانسیل صادراتی بحرین به ایران در مورد هر کد کالا (متوسط دوره ۲۰۰۱-۱۹۹۷) مشخص است؛ طبق روش متداول در محاسبات پتانسیل تجاری بین ۳۰ تا ۴۰ درصد این رقم به عنوان پتانسیل معمولی در نظر گرفته می‌شود که در ستون چهارم درج شده است. ستون پنجم میزان صادرات تحقق یافته بحرین به ایران برای متوسط دوره ۲۰۰۱-۱۹۹۷ را برای هر کد کالا نشان می‌دهد. در ستون بعد با عنوان ظرفیت بلا استفاده مشخص شده است که بحرین در مورد هر کد کالا چه میزان ظرفیت صادراتی استفاده نشده دارد. ستون آخر سهم این ظرفیت بلا استفاده را از کل پتانسیل هر کلم کالا نشان می‌دهد.

ردیف آخر این جدول نشان می‌دهد که پتانسیل صادراتی بحرین برای متوسط دوره ۲۰۰۱-۱۹۹۷، ۱۳ میلیون دلار بوده در حالیکه بحرین به ایران هیچ صادراتی نداشته است.

۶- جمع بندی و پیشنهادها

اقتصاد بحرین به شدت وابسته به استخراج نفت خام است. فعالیت‌های خدماتی ۵۳ درصد، محصولات صنعتی ۴۶ درصد و تولیدات کشاورزی یک درصد تولید ناخالص داخلی این کشور را تشکیل می‌دهد. نفت خام، گاز طبیعی و آلومینیوم مهمترین ذخایر معدنی بحرین را تشکیل می‌دهد. صنایع این کشور نیز در ارتباط با این مواد اولیه رونق یافته‌اند.

صادرات بحرین در سال ۲۰۰۲ حدود ۸/۵ میلیارد دلار بوده که قسمت اعظم آن را نفت خام، فرآورده‌های نفتی، شمش آلومینیوم و منسوجات تشکیل می‌دهد. اصلی‌ترین شرکای تجاری بحرین در این سال آمریکا، هند و عربستان سعودی بوده‌اند. همچنین نفت خام، ماشین‌آلات و مواد شیمیایی مهمترین واردات این کشور در سال ۲۰۰۲ بوده که از عربستان سعودی، آمریکا، ژاپن، آلمان و انگلستان وارد شده است. ایران و بحرین روابط سیاسی و اقتصادی گسترده‌ای دارند. در پی

منابع قطر:

1. www.irtp.com
2. International Trade Center, PC-TAS, (Trade Analysis System) 2001.
3. www.Intracen.org
4. www.Worldbank.org
5. World Development Indicators, 2003.

منابع بحرین:

1. www.irtp.com
2. International Trade Center, PC/TAS, CD-ROM 2001.
3. www.Intracen.org
4. www.Worldbank.org